

SKVARBIOJI BŪDVARDŽIŲ PRIESAGA -INIS, -Ė

Dabartinėje bendrinėje kalboje labai dažna yra pasidariusi būdvardžių priesaga *-inis*, *-ė*. Kartais rodosi, kad ji segiojama bemaž be jokių varžtų. Tokį tos priesagos aktyvumą smarkiai vis pakursto slavų, germanų, bent kiek gal ir kurios ne kurios kitos kalbos. Tačiau taip buvo ne visuomet.

Praeito amžiaus galo ir šio pradžios raštų kalboje itin dažni ir mėgstami buvo būdvardžiai, padaryti su priesaga *-iškas*, *-a*. Gausų jų vartojimą irgi daugeliu atvejų sukélé ir palaikė svetimos kalbos, ypač, matyt, slavų, su savo net garsais artima priesaga *-sk-*. Štai pirmųjų metų „Varpe“ (1889 m.) buvo rašoma *absoliutiszka valdžia* 53 (raidėmis sz lenkų pavyzdžiu tuomet žymėta š, šalia pavyzdžio parašyti skaitmenys rodo tą metų „Varpo“ puslapį, kuriame tas pavyzdys pavartotas), *demokratiszka valdžia* 54, *dvasiszka spēka* 54, *ekonomiszkas gyvenimas* 53, *ekonomiszkas padėjimas* 29, *ekonomiszkas paspyrimas* 71, *medegiszka parama* 38, *militariszkas padėjimas* 12, *moksliszkas pamatas* 36, *politiszkas gyvenimas* 12, *politiszka iszminnis* 24, *politiszka organizacija* 55, *politiszka valdžia* 53, *statistiszki padavimai* 14, *tautiszka skirtybė* 37 ir nemažai kitų. Dabar visi yra įpratę tokiais atvejais sakyti *absoliutinė valdžia*, *demokratinė valdžia*, *dvininė jėga*, *ekonominis gyvenimas* (pavyzdžiui, valstybės, krašto, o *ekonomiškas gyvenimas* dabar tai „taupus gyvenimas“), *ekonominė padėtis*, *ekonominė parama* (arba *ekonominė pagalba*), *medžiagine* (bet dažnesnis iš skolinio išsivestas būdvardis *materialinė*) *parama* (*pagalba*), *karinė padėtis*, *mokslinis pamatas*, *politinis gyvenimas*, *politinė išmintis*, *politinė organizacija*, *politinė valdžia*, *statistiniai duomenys*, *tautinis skirtingumas*. Iprasto dabartinės kalbos žodžio *teisė* vietoje tuomet buvo vartojamas žodis *tiesa*, o būdvardį *juridinis*, *-ė* atstojo *juridiškas*, *-a*, tad dabartiniai mūsų terminai *ekonominės teisės*, *juridinis asmuo*, *juridinės teisės*, *politinės teisės*, *privatinė arba civilinė teisė* yra pakeitę „Varpe“ vartotuosius *ekonomiszkos tiesos* 87, *juridiszka asaba* 53, *juridiszkos tiesos* 87, *politiszkos tiesos*

53, privatiszka arba civiliszka tiesa 53.

Tai, kad buvo pereita nuo vienos priesagos vedinių prie kitos priesagos žodžių, daug bus lėmę kalbininkų aiškinimai, taisymai. Ir žymiausias dabartinės bendrinės kalbos ugdytojas, neretai jos tévu vadinas, J. Jablonskis (1860–1930), ir vėlesni prieškario kalbininkai ne kartą kantriai yra aiškinę kaip tik ką reiškia ir kuriems galams tinka, kuriems netinka būdvardžiai su priesaga *-iškas*, *-a*. Pats J. Jablonskis, pirmają savo gramatiką, išleistą 1901 m. Tilžėje, pavadinęs „Lietuviškos kalbos gramatika“, vėliau viešai pasitaisė, rašydamas, kad *lietuviška kalba* būtų kokia panaši į tą kalbą, kuria šneka lietuviai, o ne pačių lietuvių vartojama kalba. Tie kalbininkų kalimai į galvą padėjo susiaurinti priesagos *-iškas*, *-a* būdvardžių vartojimą (ne vienu atveju dabar net persistengiama – tos priesagos vediniai nebevartojami ir ten, kur labai tiktū), bet atkélė plačiosios vartosenos vartus kitiems, su priesaga *-inis*, *-ė* daromiems, būdvardžiams. Šių žodžių reikšmė atsajesnė, ne vienur netgi patyrusiems kalbos taisytams ar redaktoriams keblu – sunkoka tvirtai įrodyti, kad tikrai toks būdvardis kuriuo atveju netinka, nes neretai galima ižvelgti ar bent sugalvoti kokį naują kitaip nenusakomą reikšmės atspalvį. Daug kur jų nė nedera kalbos klaidomis laikyti, gausėja atvejų, kai pagrečiu vartojamas priesagos *-inis*, *-ė* būdvardis ir kuri kita kalbos lytis, tarkim, kad ir daiktavardžio kilmininkas. Tie būdvardžiai, būdami labai skvarbūs, palaipsniui stumia iš vartosenos ne vieną tradicinę, iš prigimties kalbai būdingą lytį, o tai gali turėti nemenkų padarinių kai kurių linksnių vartosenai. Tačiau vis dėlto šie būdvardžiai tinka toli gražu ne visur, kur yra kieno pavartojami. Čia toliau bus aptariamas pluoštelis terminų su kalbamos rūšies būdvardžiais ir bandoma parodyti, kaip jie valstybės gyvenimo ir teisės kalboje galėtų būti vartojami ir kurie jų taisomiems terminams ar šiaip dalykinės kalbos pasakymams netinka.

1. Kas yra konstitucinė pataisa?

Kurie ne kurie įstatymų leidėjai ir, matyt, iš jų kalbos besimokančios žurnalistai jau kuris laikas diegia į lietuvių kalbos vartotojų są-

monę terminą ne terminą *konstitucinė pataisa*. Kiekvieną kartą, išgirdus ar pamačius parašytą tą pasakymą, apninka abejonės, kas čia turima galvoje. Jei kalbama apie pačios konstitucijos taisymą (o pastaruoju metu paprastai tam reikalui kalbamas pasakymas ir vartoamas), tai kodėl nesakoma žmoniškai – *konstitucijos pataisa*? Juk ne iš piršto laužti į „Dabartinės lietuvių kalbos žodyną“ įdėti žodžio *pataisa* reikšmės „pataisomasis pakeitimasis, papildymas“ pavyzdžiai *konstitucijos, nutarimo pataisa* (V., 1993. P. 522). Žodynuose dar galima rasti ir *sarašo, sutarties, rezoliucijos pataisa*. Kilmininku čia pasakoma, kas taisoma, kur tos pataisos daromos. Tai mūsų kalbos klasiko J. Jablonskio vadintasis veikiamojo dalyko, arba objekto, kilmininkas, pvz.: *Ji marškinius (siuvini) siuva ir Marškinių siuvimas ją ir namie sulaikė. Tėvas vaikus moko ir Vaikų mokymas nėra laikomas visai lengvu darbu* (Jabloniskis J. Rinktiniai raštai. V., 1957. T. 1. P. 572–573). Tęsiant tuos žymiojo kalbos ugdytojo gretinimus, būtų galima sakyti: *Jie konstituciją taiso ir Konstitucijos taisymas, konstitucijos pataisos*. Tokia čia yra, rodos, ir paprastoji logika, ir mūsų kalbos gramatikos abécélė – jei taisoma konstitucija, tai ir pataisa bus **konstitucijos**, plg. *taisoratus, laikrodžius – ratų, laikrodžių taisymas*.

O ar įmanomas ir, jei įmanomas, ką turėtų reikšti žodžių junginys *konstitucinė pataisa*?

Būdvardžiai yra atsajesni negu daiktavardžiai, jie visuomet išreiškia ypatybę. Žodžio *konstitucinis*, -ė reikšmė, be abejo, turi ryšių su tuo, ką reiškia pamatinis žodis *konstitucija*, bet tai, matyt, ne pačios konstitucijos ypatybė. „Lietuvių kalbos žodyne“ to būdvardžio reikšmė nusakyta visai neblogai – „pagristas konstitucija, susijęs su ja“ (V., 1962. T. 6. P. 336). Tad *konstitucinė pataisa*, labai atsietai samprotaujant, galėtų būti kokia konstitucijos pamatu daroma ar gal kaip kitaip su konstitucija susijusi pataisa. Tokiu atveju, aiškus daiktas, taisoma ne pati konstitucija, o kas kita. Pavyzdžiui, pastebėta, kad kuris šiaip įstatymo teiginys nesutinka su konstitucija, tad imamas iji taisyti taip, kad sutiktų. Tokia pataisa pagrįstai galėtų būti vadinama konstitucine, nes daroma remiantis konstitucija. Tieki parlamentui, tiek ir apskritai teisei toks terminas gali būti reikaliningas.

Iš to, kas čia sakyta, mielas skaitytojas, be abejo, suprato, kad ir *konstitucijos pataisa*, ir *konstitucinė pataisa* yra įmanomi mūsų kalbos pasakymai ar terminai, bet jie turėtų būti skiriami reikšmės atžvilgiu. Kai turima galvoje pačioje konstitucijoje daroma pataisa, vien netinka vartoti termino *konstitucinė pataisa*, nes tai yra ***konstitucijos pataisa***. Ir visai kas kita, kai konstitucijos pamatu taisomas koks kitas įstatymas ar dar kas nors. Tokią pataisą, aiškus daiktas, tiktų vadinti terminu *konstitucinė pataisa*.

2. Ne *autorinė*, o *autoriaus teisė*

Nesenais rusų laikais lietuvių kalboje buvo vartojamas bemaž vien terminas *autorinė teisė*. Taip buvo įteisinta A. Žiurlio sudarytame, J. Bulavo, K. Jablonskio, J. Žiugždos bei sudarytojo A. Žiurlio redaguotame ir Lietuvių kalbos ir literatūros instituto Terminologijos komisijos aprobuotame bei praktiniam naudojimui rekomenduotame „Teisinių terminų žodyne“ (V., 1954), kurio 24 p. įdėti terminai *autorinė teisė*, *autorinė teisė į kūrinį*, *išvestinė autorinė teisė*, *pradinė autorinė teisė*, *autorinės teisės objektas*, *autorinės teisės subjektas*. Ten pat įdėti ir terminai *autorinis honoraras* bei *autorinis liudijimas*. Terminai *autorinė teisė*, *autorinė sutartis*, *autorinis atlyginimas* vartoti rusų laikų civiliniame bei civilinio proceso kodeksuose, bet žodyno *autorinis liudijimas* juose pakeistas tebevartojamu terminu *autorystės liudijimas*. Tiesa, vietomis kodeksuose, išskaitant ir baudžiamąjį, terminologiskai pavartoti ir kilmininko junginiai, pvz.: *autoriaus atlyginimas* (CK 1985, 547 str.), *autoriaus teisės* (CK 1985, 519 str. ir kt.), *autoriaus ir išradėjo teisės* (BK 1983, 142 str.).

Būdvardį *autorinis*, -ė šie terminai, be abejo, bus gavę iš rusiškujų atitikmenų *авторское право*, *авторский договор*, *авторский гонорар*, *авторское свидетельство* ir kt. Su šiuo būdvardžiu *autorių teisės* terminas įdėtas į J. Petronio, V. Vanago ir A. Zalatoriaus sudarytą „Literatūros terminų žodyną“ (V., 1962. P. 43), jis yra patekęs į pirmajį norminamojo „Dabartinės lietuvių kalbos žodyno“ leidimą (V., 1954. P. 57; antrajame leidime įdėtas terminas *autorių teisės*. – V., 1972. P. 65), aiškinamas „Lietuviškojoje tarybinėje en-

ciklopedijoje“ (V., 1976. T. 1. P. 514). Tad Lietuvoje keletą dešimtmečių šis terminas, kur reikia, buvo vartojamas.

Tačiau prieškario Nepriklausomoje Lietuvoje buvo aiškinamas terminas *autoriaus teisė* (žr. Lietuviškoji enciklopedija. K., 1934. T. 2. Sk. 390–391). *Autoriaus teisė* įdėta ir į išeivijoje išleistą „Lietuvių enciklopediją“ (Bostonas, 1953. T. 1. P. 487). Tose enciklopedijose aiškinamas ir terminas *autorij honorarai*.

Šiuo metu ir Lietuvoje vėl grįztama prie senesnio ir aiškesnio bei tikslesnio termino *autoriaus teisė*. Grįztama neatsitiktinai, nes tokios rūšies pasakymuose kilmininko linksnis lietuviui yra kur kas aiškesnis ir įprastesnis, negu gana miglotas ir nelabai būdingos darybos būdvardis *autorinis*, -ė. Kilmininkas čia geriau sutinka su bendraišiais mūsų kalbos įvardijimo pamatais ir polinkiais. Tuo pat būdu yra sudaryti įprasti terminai *šeimos teisė* (plg. rusų *семейное право*), *žmogaus teisės* (plg. rusų *человеческие права*) ir kt. Jei reikėtų, be abejo, būtų vartojami terminai ar terminologiniai žodžių junginiai *amatininkų teisė*, *bajorų teisė*, o ne *amatininkinė*, *bajorinė teisė*, nes juk niekam, rodos, nebuvo atejė į galvą susidaryti ir vartoti, tarkim, termino skirtybės *žmoginės teisės*. Kalbos atžvilgiu svarstomas šiuo atveju galėtų būti nebent daiktavardžio skaičiaus klausimas, t.y., ar vartotina *autoriaus teisė*, ar *autorij teisė*. Šis dalykas gali priklausyti ir nuo to, kaip yra apibrėžiamas terminas *autorius*. Vartojant terminą *autoriaus teisė*, aiškus daiktas, dera vartoti ir *autoriaus atlyginimas*, *autoriaus honoraras*, galėtų būti ir *autoriaus liudijimas* (jį remia *asmens liudijimas*, *daktaro diplomas*, *mokinio pažymėjimas*, *pilięcio pasas*, *profesoriaus atestatas* ir kt.).

Be teisės šaką įvardijančio termino *autoriaus teisė*, kalbai reikalingas ir terminas, kuriuo įvardijamos tokiai asmenų laisvės, galimybės. Tam reikalui apibendrinamaja reikšme paprastai vartojama žodžio *teisė* daugiskaita taip pat su tą, kam tos teisės priklauso ar kam jos skiriama, taikomos, žyminčio žodžio kilmininku, t.y. sakoma ir rašoma *autoriaus teisės*, plg. *pilięcių teisės*, *sutuoktinų teisės*, *vaikų teisės* ir kt. Šis terminologinis žodžių junginys bent oficialiojoje dalykinėje kalboje, regis, vartotas visą laiką, tik prastos kalbos leidiniuose ar pokalbiuose tevartotas ir tepavarto jamas pasakymas *autorinės*

teisės. Tokio pobūdžio junginiuose įprasta vartoti abiejų skaičių kilmininką (*autoriaus teisės* ir *autorių teisės*), nelygu, kas norima pasakyti. Tačiau ir apibendrintai kalbant čia visai gali užtekti vienaskaitos kilmininko.

Beje, naujausiuose norminamuosiuose kalbos leidiniuose kalbami terminai su kilmininku dabar ir teikiami, pavyzdžiui, į antrą „Bibliotekininkystės ir bibliografijos terminų žodyno“ sąsiuvinių „Dokumentas. Leidinys. Leidyba“ (V., 1991) įdėti terminai *áutoriaus téisė* (rusų *авторское право*, anglų *copyright*, vokiečių *Urheberrecht*) „civilinės teisės normos, reguliuojančios autorių ir leidėjų santykius“ 13 ir *áutoriaus téisés žénklas* (rusų *знак авторского права*, anglų *copyright sign*, vokiečių *Verfassersignatur, Verfasserzeichen*) „ženklas ©, reiškiantis autoriaus teisę į skelbiamą kūrinį ir žymimas normatyvinių dokumentų nustatyta tvarka“ 13–14. Kaip sinonimas šalia pagrindinio teikiamo termino *leidýbos sutartis* (rusų *авторский договор*, anglų *publishing contract*, vokiečių *Verlagsvertrag*) „autoriaus ir leidėjo sudaroma sutartis spaudsinti ir platinti kūrinį ar kūrinius“ 45 šiame žodyne pateiktas ir vartotasis terminas *autoriné sutartis*. Turint galvoje, kad *leidýbos sutartis* yra daug aiškesnis ir skaidresnis (jo reikšmė yra tiesiai susijusi su dėmenų reikšme) terminas, sinonimas *autoriné sutartis*, būdamas ir kalbos, ir terminologijos reikalavimų atžvilgiu prastesnis, yra pasidaręs nereikalingas. Čia teikiamas ir dabar įprastas terminas *autorystés liùdijimas* 14, nors, kaip jau sakyta, kalbos atžvilgiu sistemiškesnis būtų *áutoriaus liùdijimas*. Terminai *áutoriaus téisė*, *áutoriaus téisés žénklas*, *autorystés liùdijimas*, *leidýbos sutartis* aiškinami Lietuvos standarte „Autorstė. Leidyba. Tekstai. Pagrindiniai terminai ir apibrėžimai“. Terminas *autoriaus teisė*, kaip norminis teikinys, įdėtas ir į trečiąjį „Dabartinės lietuvių kalbos žodyno“ leidimą (V., 1993. P. 837).

Tad praktinėje kalbos vartosenoje vis dar neužmiršti terminai *autoriné teisė*, *autorinés teisés*, *autorinis atlyginimas*, *autorinis honoraras*, *autoriné sutartis*, būdami mūsų kalbai nebūdingos darybos, pavyzdinei vartosenai negali būti teikiami. Jų vartotojai arba nežino dabar teikiamų ir vartojamų taisyklingų, aiškių terminų, arba laikosi iškibę į senuosius, pagal svetimą gramatiką sudarytuosius. Lengviau

pereiti (tiksliau – grįžti) prie teikiamųjų terminų, be abejo, bus pirmiesiems¹.

3. Kas renkama per prezidentinius rinkimus?

Daug pasaulyje yra valstybių, kurioms vadovauja prezidentai. Prezidentai, lietuviškai tai – pirmininkai, yra renkami vadovai, tad valstybininkai ir viešosios informacijos priemonės dažnokai turi reikalų su tą pareigūnų rinkimais. Be visiems suprantamo, iprasto, mūsų kalbai būdingo pasakymo *prezidento rinkimai*, tiek žodžiu pasakoma, tiek raštu išspausdinama *presidentiniai rinkimai*. Bet būdvardis *prezidentinis*, -ė mūsų kalbai čia visai netinka – juk tokiu atveju renkamas prezidentas, o ne kas kitas. Tad ir vartotinas jau pažįstamas (žr. straipsnelį apie *konstitucijos pataisą*) veikiamojo dalyko, arba objekto, kilmininkas, lygiai kaip ir kitais rinkimų atvejais, pvz.: *pirmininko rinkimai, popiežiaus rinkimai, seimo rinkimai, teisėjų rinkimai, valdybos rinkimai* ir kt. (dėkui Dievui, rodos, dar niekam neatėjo į galvą sakyti *popiežiniai, seiminiai ar teisėjiniai rinkimai*).

Būdvardinį pasakymą *presidentiniai rinkimai*, be abejo, atnešė ir palaiko kurios nors iš labiausiai pastaruoju metu mūsų kalbą veikusių bei tebeveikiančių svetimų kalbų gerbėjai – rusai vartoja *президентские выборы*, anglai – *presidential elections*. Bet negalima atmesti, kad bent kuriems ne kuriems vartotojams įtakos čia galėjo ir gali turėti taip pat lenkę (*wybory prezydenckie*) ar prancūzų (*élections présidentielles*) kalba. Iš įtakingesniųjų tautų šiuo atveju aiškiai skiriasi tik vokiečiai, pagal savo kalbos papročius vartojantys sudurtinį daiktavardį *Präsidentenwahl* (f).

Vienoda ar panaši ne vienos svetimos kalbos vartosena tūlam rodosi esąs netgi svarus įrodymas, kad ir lietuviams netinka atsilikti, t.y. reikia taip pat regzti mintį, kaip tą svetimujų rezgama. Bet tai atminties neturinčių ar kokių beždžionių renkamas kelias. Dera gerais įsikalti į galvą, kad vargas tai kalbai, kurios vartotojai ima kalbėti,

¹ Dar žr. autoriaus straipsnį „Dėl terminų su būdvardžiu *autorinis*“, išspausdintą „Tarp knygų“ žurnale (1997 m. Nr. 3. P. 15–16).

vadovaudamiesi svetimos ar svetimų kalbų gramatika. Taip elgiantis nesunku savo kalbą visai prarasti arba, kitaip sakant, svetimają padaryti savą. Lietuvių kalba, turėdama labai išplėtotą daiktavardžių linksnių sistemą ir tuo iš esmės skirdamasi nuo garsiuju Vakarų pasaulio kalbų, daugeliu atvejų vartotojams lengvai leidžia verstis be būdvardžių, t.y. aiškiai ir tiksliai žodžių santykius pasakyti žodžio lytimis – linksniais. Tokia vartosena lietuviams yra vos ne prigimtinė. Mūsų žodis šiuo atžvilgiu yra galingesnis, lankstesnis ir turiningesnis negu anu kalbų žodis.

Kad per prezidento rinkimus renkamas prezidentas, lengvai suvokia ir mažas vaikas. O kas ką renka per iš svetimų pasigautus presidentinius rinkimus? To negali suprasti ir suaugęs. Tai gal būtų suprantama lietuvių kalbos besimokančiam anglui, lenkui, rusui ar nelietuviškai mąstančiam tautiečiui, bet ne gerai gimtąjį kalbą mokančiam lietuviui.

Yra ir daugiau pavyzdinei kalbai netinkamų žodžių junginių, į kuriuos įeina būdvardis *presidentinis*, -ė. Griūvant vadynamajai TSRS, labai madingas buvo pasidareš taip pat sudarytas gąsdinamasis terminas *presidentinis valdymas*. Ir dabar prieikus šis terminas vis vartojamas ne vien kaip praeities atminimas, nes tokią dalyką pasitaiko ar gali pasitaikyti ir kitose valstybėse. Tas *presidentinis valdymas* anuomet, aiškus daiktas, buvo nusikaltas pagal rusiškojo termino *президентское управление* pavyzdį, bet tą patį kitų kalbų sekėjams ir gimtosios „turtintojams“ būtų pasiūlę ir anglai su amerikonais – angliškai tai *presidential government*. Lietuviškai su tokiais veiksma reiškiančiais žodžiais yra vartojamas veikėjo kilmininkas, pvz.: *kunigaikščio*, *karaliaus* (o ne *kunigaikštinis*, *karalinis!*) *valdymas*, *valdžia*, *vyskupo ižengimas* (*ingresas*), *žemaičių kovos* ir kt. Tad sakytina ir *prezidento valdymas*.

To pat galo yra ir nelietuvišką kalbėseną mégstančių žmonių (ypač valdininkų bei žurnalistų) į kalbą diegiami įvardijamieji pasakymai *presidentinė vėliava*, *presidentiniai pietūs*, *presidentinis lektuvas* ir t.t. Nuolat kalami į žmonių galvas gal ne vienam tokie pasakymai pamažu ima rodyti visai įprasti, nepakeičiami. Nedaug trūksta iki *presidentinės kėdės* ar *presidentinio dekreto*, nors dar neteko girdė-

ti sakant *direktorinis kaklaryšis*, *ministrinė mašina*, *viršininkinis kabinetas*, *premjeriniai pusryčiai* ar *vyskupinė vakarienė*. Betgi taip ir nereikia sakyti. Paskirtis bei ypač priklausymas lietuviškai taip pat dažnai reiškiami kilmininku. Kalbamuoose pavyzdžiuose jis ir tebus įprastas mūsų kalbai.

*

Su priesaga *-inis*, *-ė* išvestų būdvardžių veržimasis į mūsų kalbą ir įvairiopas jų plitimasis bei vartosenas yra vienas iš svarbiųjų dabartinės bendrinės kalbos teikybos klausimų. Tai labai platus, prieštaringas, keblus, matyt, dėl to neretai ir ginčijamas klausimas. Šiame straipsnyje keleto vartosenos atvejų apmaštymais tespéta ji tik pakušinti².

Sutrumpinimai

BK	– Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas:
Oficialus tekstas su pakeitimais ir papildymais 1983 m. birželio 1 d.
Vilnius: Mintis, 1983. 264 p.
CK	– Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas: Oficialus tekstas su pakeitimais ir papildymais 1985 m. sausio 1 d. Vilnius: Mintis, 1985. 344 p.

² Senesnis šio straipsnio variantas spausdinamas „Justitios“ žurnale (1997 m. Nr. 3 ir kt.).